

Essay Rechten voor de natuur

Wat wil het Wad?

De natuur laat steeds luider van zich horen. Met overstromingen en bosbranden geeft ze te kennen dat het anders moet. Of is dat maar wat wij willen horen? Frank Westerman heeft zijn twijfels bij de personificatie van zeeën en wouden.

Frank Westerman

1

Op een postzegel in de reeks 'Hoogtepunten uit de 20e eeuw' staat tussen het veroveren van het kiesrecht voor vrouwen (1922) en het winnen van het Europees Kampioenschap Voetbal (1988) ook de Afsluitdijk (1932). In de schaduw van een wapperende driekleur voltooit een laatste hap modder de dertig kilometer lange strekdam die de Zuiderzee verandert in een zoetwaterplas.

Nederland. 80 cent.

Chinese kinderen leren dat je vanaf de maan twee dingen op aarde kunt zien die door mensenhanden zijn gemaakt: de Chinese Muur en de Afsluitdijk. Zulke weetjes las ik als scholier in de *Kijk*; ik was zo trots op deze lineaalrechte weg dwars door zee dat ik waterbouw ben gaan studeren.

Eenmaal op de universiteit hoorde ik van de lofzang van de historica Barbara Tuchman. 'Zie hoe de Nederlanders het wonder van land scheppen uit zee tot stand hebben gebracht', zei ze in Washington in haar Thomas Jefferson-lezing, in 1980. Ondanks oorlogen, honger en ellende wilde ze luidop breken met 'het heersende pessimisme'. Wat ging er wél goed? Waar kon je je als aardbewoner ongegeneerd voor op de borst kloppen? Een mens op de maan zetten en die nog veilig thuisbrengen ook, uiteraard. Maar wat te denken van de Olympische Spelen of Europa's gotische kathedralen, of... de Hollandse Afsluitdijk? De titel van haar voordracht: *Mankind's Better Moments*.

Het valt niet mee een Amerikaans gehoor uit te leggen waar Nederland ligt. Tuchman vermijdt een droog lesje aardrijkskunde. Ze grijpt aan bij de houding van de Nederlanders, die eerder getuigt van nuchterheid en ernst dan van ijdelheid. Hun spierballenvertoon is niet gericht op prestige maar op nut, ze bouwen geen piramide of Eiffeltoren, maar een *dyke*.

De Nederlanders zijn gehard in de strijd 'met hun eeuwige antagonist, het water'. In dat gevecht zijn ze er nota bene in geslaagd een zee in tweeën te splitsen. Met vereende kracht hebben ze de Zuiderzee, een *tidal gulf* die bij stormvloed de polders boven Amsterdam placht te verzuipen en te verzilten, van de rest van de wereldzeeën afgesneden. De amputatie van deze zeearm, begonnen in 1920, nam twaalf jaar in beslag.

'Langzaam groeide de dijk vanuit elke kust naar het midden. Naarmate het gat nauwer werd, nam de kracht van het in- en uitstromende getij toe (...). Pontons, schepen en kranen verdrongen zich gedurende de laatste dagen rond de opening. De spanning liep op. Bulderend en schuimend van de modder wierp de eb- en vloedstroom zich op de almaar nauwer wordende doorgang; de machinerie kwam dichterbij, vulde de laatste opening in de dijk - en de dijk hield.'

Nederland. 80 cent.

'Vandaag de dag is de Afsluitdijk, of Zuiderzeeweg, een doodgewone verkeersader. Rijd je erover heen met de barse oceaan aan de ene kant (...) dan overkomt je een momentaan gevoel van optimisme over het menselijke ras.'

Maar. Wat voor BBC's *Top Gear* een droomlocatie is om te filmen, een vierbaans asfaltstrook recht door zee, is voor de paling een wegversperring op haar trekroute, een obstakel van keileem en basalt in niets minder dan haar voortplantingscyclus. Op weg naar haar paaigronden in het Caraïbisch gebied stuit de trekvis *Anguilla anguilla* op een roadblock met een kruinhoogte van

zeven meter tachtig boven de zeespiegel. Ook voor hun kroost, glasaaltjes dun en doorzichtig als de vulling van een balpen, is de Afsluitdijk een steen des aanstoots. Om op te groeien in het zoete water van slootjes en meertjes in het achterland, moeten de babyalinkjes eerst (door de sluisdeuren) naar binnen zien te glippen.

Wie heeft voorrang: een grinnikende Jeremy Clarkson (*I find myself driving on Holland's biggest dyke*) in zijn Mercedes-Benz SLR McLaren? Of: de paling die geluidloos aan de voet van de dijk kronkelt, zoekend naar een doorgang?

2

Ik ben opgeleid om water tegen te houden. Op de universiteit heb ik me gebogen over het ontwerp van dammen, kanalen en aquaducten. Mijn hoofdvak viel onder 'waterbouw'. We leerden hoe je de hoogte van een rivierdijk moest berekenen die eens in de drieduizend jaar mocht doorbreken, of tienduizend...

Sinds 1989 mag ik de letters Ir. voor mijn naam zetten. De dijken en kanaaltjes die mijn studievrienden en ik ontwierpen heten 'kunstwerken'. Zout water hield je tegen, rivierwater tapte je af zodat je er eerst nog wat aan had voordat het in zee zou stromen, wie kon daar nou tegen zijn?

Vreemd genoeg had niemand van ons ooit een vistrap ontworpen.

Inmiddels waren we vijftigers met volwassen kinderen. Anders dan wij kozen die niet voor de mens maar voor de natuur. De oudste (28) was al afgestudeerd, ze doceerde wijsbegeerte aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Ze vroeg of ik van het parlement van de dingen had gehoord?

'Van de *dingen*?'

'Daarin hebben ook de rivieren zitting', zei ze. 'En de oceanen.'

Zou ik uitzoomen tot op de schaal van Gaia - de hele aardbol met atmosfeer en al als een levend, maar zieltoegend organisme - dan zag ik in één oogopslag dat we ecocentrisch moeten leren denken, in plaats van antropocentrisch.

3

Voordat Nederland zou opkomen voor de paling, ontfermde het zich over zijn palingvissers. Zij werden in de loop van de negentiende eeuw met uitsterven bedreigd, althans die van het eilandje Schokland midden in de Zuiderzee. Dit reepje grond - vijfhonderd meter smal, vier kilometer lang - wist z'n groene zoden hoe langer hoe moeilijker boven water te houden. In 1825, 1833 en 1855 overspolden stormvloedde terpen die de vissers als vluchtheuvels hadden opgeworpen.

Vanwege het overstromingsgevaar en de armoede onder de 650 bewoners greep de staat in. Het eiland, niet langer opgewassen tegen de Zuiderzee, werd onbewoonbaar verklaard. De Wet op de Ontruiming van Schokland werd in 1859 per Koninklijk Besluit bekrachtigd.

Als tere stekjes werden de palingvissers achter de dijken van het vasteland

Mary Evans Picture Library / ANP

Om op te groeien in de sloten van het achterland moeten babypalinkjes, glasaaltjes, er eerst zien te komen

gepoot. Hoewel de meeste eilanders met de hakken in het zand waren vertrokken, schoten ze al snel wortel in hun nieuwe habitat. Een hecht kluitje van 21 gezinnen kwam bij elkaar te wonen aan een hofje rond een waterpomp, aan de monding van de IJssel. Klimaatvluchtelingen in klederdacht, gered van de verdrinkingsdood, al zagen ze dat zelf niet zo.

Ik zocht hun nazaten op bij een garagebox die is omgebouwd tot palingrokerij. Van de stenen huizen die de Schokkers waren toebedeeld was er nog één over, Schokkerstraat 27, schuin tegenover de kerk. Mannen en vrouwen met achternamen als Klappe en Diender kwamen hier eens per jaar op de straathoek bijeen.

‘Om wat te doen?’

‘Zingen’, zeiden de burens van nummer 25.

‘Wat zingen ze dan?’

‘Zeemansliederen.’

Ik ontmoette palingroker Roel (‘mijn grootvader was een Schokker’), klossend op Zweedse klompen, zijn broek ophoudend met bretels. Voor zijn geopende garage stond een metalen kast met een schoorsteen. Roel opende het deurtje. Stijf naast elkaar hingen twee rijen van twaalf palingen met een spies door hun kieuwdeksels – witte buiken, zwarte ruggen. Hun vissensbekken stonden open alsof ze naar adem haptten, je zag de minuscule tandjes.

Zou Roel een exemplaar in zijn rookkast hebben hangen dat korter is dan 28 centimeter, dan riskeert hij een boete. Een visser dient niet-vol-groeide alen terug te gooien. Dit geldt voor veel ondermaatse vissen, maar de rechten van *Anguilla anguilla* reiken verder: voor je een paling

doodt, dien je haar eerst te verdoven. De verplichting is vooralsnog alleen van kracht voor kweekpaling, maar toch: onder de zeedieren neemt de paling sinds 2014 de meest ‘bevoorrechte’ positie in.

4

Veertig jaar lang ging het wel en wee van de paling door Sipke Bootsma’s handen. Hij legt ze als kommetjes op zijn knieën. ‘Soms waren ze zo rauw dat ik er wakker van lag. Dan hoopte ik dat de fuiken ’s ochtends leeg waren.’

Sipke begon met het vissen op paling in de zomer van 1963. Eerst samen met zijn vader Pieter, toen alleen, daarna met zijn zoon Pieter. Met de Hindeloopen-35 haalden ze de ‘aalkistjes’ leeg: hardhouten sleuven met een fuiknet aan de binnenkant waarin je aas hangt. Zeven vette jaren hebben ze gekend. Toen Sipke begon waren de vangsten goed – met dank aan de Afsluitdijk. De paling die zich wilde voortplanten kon de zee niet meer vinden. Maar omdat ze uitstekend gedijden in het zoete IJsselmeerwater bleven ze er rondzwemmen.

Bij het dertigjarig jubileum van de Afsluitdijk in 1962 staat de *Leeuwarder Courant* stil bij enkele ‘interessante bijverschijnselen’. Zo blijken de boorden van het IJsselmeer te zijn omgevormd tot ‘een vogelparadijs met grote sterns, visdiefjes en kluten’.

De keerzijde is de verstoring van ‘het biologisch evenwicht’. Zo danste er in de beginjaren elke zomer een dichte wolk van rietmuggen boven het asfalt, die ‘autoradiators verstopte en voorruitend ondoorzichtig maakte’. Wie een portierraampje

Bulderend en schuimend van de modder wierp de stroom zich op de almaar nauwer wordende doorgang

Jan Stevens / Nationaal Archief / Spaarnestad Photo

Palingvissers op het IJsselmeer, 1944

opendraaide, werd opgegeten. ‘Dat men er tegenwoordig niet meer zoveel van merkt, is te danken aan de glasaaltjes, die bij miljarden het IJsselmeer in trekken en zich tegoed doen aan de in het water levende larven van de rietmug. Resultaat: vette paling – een van de specialiteiten van het mee-ju-bilerende IJsselmeer.’

In de vissersgemeenschap Volendam wekken bands als The Cats eind jaren zestig de ‘palingsound’ tot leven, rhythm and blues doordesemd met koorzang.

Maar dan keert de wal het schip. De vloot aan kotters heeft almaar meer pk’s gekregen en is uitgerust met ‘modern’ vistuig: sleepnetten die de bodem afraggen. Plotseling in de zomer van 1971 is de paling op. ‘Op mysterieuze wijze is de vangst binnen enkele weken tot vrijwel niets teruggelopen’, bericht het *Dagblad van het Noorden* die zomer. De oorzaak wordt gezocht bij de Afsluitdijk. En ja, de Rijksdienst voor Visserijonderzoek stelt vast dat er paling naar de Waddenzee ontsnapt. Bezorgde Kamerleden stellen vragen aan de minister: kan de overheid niet ingrijpen?

Het antwoord is een proef om de sluizen in de Afsluitdijk ondoordringbaar te maken voor trekvissen. Onze Rijksdienst voor Visserijonderzoek spant zich in om ‘het wegzwemmen van paling te voorkomen’, kopt *Het Parool* op 25 juli 1972. Er wordt een scherm geplaatst vóór een van de spuigaten waardoor het IJsselmeerwater bij eb in de Waddenzee vloeit. ‘Door het water zullen stroomstoten worden gevoerd [zodat] de paling achter blijft.’

Soms zou ik spontaan boete willen doen. De vis smeken om vergiffenis in dit geval. Maar als ik dan weer tot zinnen kom, vraag ik me af wat de paling opschiet met mijn gekronkel. Als ik een dier was zou ik de liefde van mensen wantrouwen.

5

Misschien heb ik voor de verkeerde zaak gestreden. Als mijn vroegere idealisme om dammen te bouwen achterhaald is, wat schortte er dan aan, een generatie geleden?

Om erachter te komen welke denkbeelden de mijne hebben ingehaald, ben ik me gaan verdiepen in de nieuwe generatie idealisten die zich opwerpt als de spreekbuis van de vissen. Met een markeerstift in de hand heb ik een aantal van hun sleutelteksten doorgenomen.

Het parlement van de dingen. Over Gaia en de representatie van

niet-mensen. Het omslag vat de essentie in één beeld samen: er staat een mensentorso op, gestoken in het witte overhemd van een advocaat, met als ‘hoofd’ een afgezaagde boomstam die zijn of haar beklag doet.

De stem van de Noordzee gaat gehuld in precies zo’n cover: hierop steekt een schelp uit een witte kraag, die kennelijk spreekt uit naam van de zee.

En dan is er *Rechten voor de natuur*, waarop een raaf de witte bef draagt van een openbaar aanklager.

Ik leer dat dit stemgeef-activisme is komen bovendrijven uit een onderstroom die zijn oorsprong heeft in Frankrijk, bij hun held Bruno Latour. Deze filosoof uit Bourgondië, die in 2022 is overleden, wilde de gevestigde politieke arena vervangen door een *parlement des choses*. Zo’n nieuwe bestuursvorm moet de emancipatie mogelijk maken van ‘niet-mensen’: oceanen, rivieren, bergen, bossen. Of van één enkele eik die ons in de weg zou staan, maar die niet ontworteld wil worden.

Latour rekent af met het idee dat de mens boven de natuur zou staan. Hij wil dat ik minder kortzichtig ga kijken, niet vanuit de onverzadigbare behoeften van de mens, maar vanuit het grotere geheel waar we deel van uitmaken, Gaia. De dingen hebben ook belangen en bestaansrecht, én wensen én grieven. Ze doen steeds luider van zich spreken: met overstromingen, bosbranden, lawines. Hun roep om aandacht zwelt aan naarmate het mensdom de temperatuur op aarde opvoert.

‘De geluiden van niet-mensen, lang genegeerd, worden nu oorverdovend’, zegt Latour. Een van zijn essays begint zo: ‘De ecologie noodzaakt ons tot een herbezinning op de wetenschap en de politiek. We drukken deze dubbele herziening uit met de term “Parlement der dingen”.’

Wie zich een weg kapt door zijn geschriften, komt uit bij een vergezicht. De mens dient zijn geprivilegieerde positie niet alleen onder ogen te komen, maar ook af te staan. Aan de ronde tafel van de besluitvorming moet homo sapiens plaats inruimen voor de Noordzee, de zeehond, de schol, het plankton. Waarom niet? Waarom eigenlijk hebben wij tweevoeters, luidruchtige rupsjes-nooit-geenog, meer rechten dan de zwijgzame vissen?

6

Vraag de vis om het water te beschrijven en hij blijft je aanstaren. *The fish doesn’t think. The fish is mute. Expressionless.*

*The fish doesn't think because the fish knows. Everything.
The fish knows everything.
(Iggy Pop, Arizona Dream)*

7

Een meer traditionele pleitbezorger van *Anguilla anguilla* is een mens genaamd Willem Dekker. Je zou hem kunnen omschrijven als een klokkenluider naar wiens gebeier, voor de verandering, is geluisterd.

Willem is een marinebioloog met een passie voor wiskunde. Werkend als visserij-inspecteur in IJmuiden heeft hij geprobeerd de aal te vangen in modellen. Maar over hoeveel data hij ook beschikte, en welke formules hij er ook op losliet, de aal ontglipte de statistiek.

Na twintig jaar ploeteren promoveerde hij in 2004 op een proefschrift met de titel *Slipping through our hands*. Een van zijn zwaarmoedigste bevindingen: 'Wat ik in mijn modellen stop, komt er als resultaat weer uit.'

Het enige patroon dat zich aftekende was een griezelige duikvlucht van de aantallen glasaaltjes die zich bij de Afsluitdijk melden: van de naorlogse piek was rond de millenniumwissel nog maar 1,6 procent over. Willem durfde te concluderen: 'Het gaat slecht met de Europese aal.'

Maar: het lukte hem niet om de vinger te leggen op de oorzaak. Het kon zijn dat de glasaaltjes hun route hadden verlegd, en ergens anders samendromden, maar het leek aannemelijker dat de voortplanting spaak liep.

Wie of wat kon daar schuld aan hebben?

- De aalscholver, waarmee het na zware tijden vanaf de jaren tachtig juist weer beter ging?
- De visserij, die meer paling ving dan duurzaam was?
- De gemalen, met hun doldraaiende turbines?
- De waterkeringen en andere barrières, waarvan de Afsluitdijk nog altijd de reusachtigste is?
- Of toch de usual suspect: klimaatverandering?

Direct na zijn promotie stapte dr. Willem Dekker naar de media. 'De aal sterft uit', zei hij. In de stilte die hij liet vallen rolde er een traan over zijn wang.

Pathos, Aristoteles wist het al, legt in de retorica meer gewicht in de schaal dan logos.

Het duurde niet lang of Willem Dekker mocht zijn verhaal in Brussel komen doen. Aantonen waardoor de aal uitsterft, betoogde hij, dat lukt niemand. Dus moeten we *nu* in actie komen.

- Leg bij alle dijken en dammen vistrappen aan.
- Zet glasaal uit voorbij de barrières.
- Beperk de wildvangst.
- Bevorder de kweek.
- Herschep waar mogelijk de natuurlijke habitat.

Drie jaar nadat Willem Dekker alles over de aal bijeen had gebracht wat mensen (nog) niet weten en niet begrijpen, kwam de Europese Aalverordening tot stand: de wettelijke verplichting (#1100/2007) aan de Europese lidstaten om het voortbestaan van de paling veilig te stellen.

8

Er is een uitspraak van Bruno Latour die zijn navolgers hem vaak en graag nazeggen: 'Als het u verbaast dat het "bos" mag spreken, dan moet het u ook verbazen dat een president spreekt alsof hij "Frankrijk" vertegenwoordigt.' Op 1 juni 2018 heeft een groep Latour-aanhangers in Den Haag de Ambassade van de Noordzee geopend, met een wapenschild van drie vissen die samen een N vormen.

Voor deze 'diplomaten' – biologen, juristen en kunstenaars – slaat de oude strijdkreet *Recht voor allen* voortaan op de dieren. Ze trekken de parallel met de afschaffing van de slavernij (vroeger waren slaafgemaakten ook rechteloos...) en het afbrokkelende patriarchaat (vroeger hadden vrouwen geen stemrecht...). In lijn met de geschiedenis zou het nu de beurt zijn aan de bijen, de vlinders en de vogels om op te staan uit hun

onderworpen positie. De planten zullen volgen, de rivieren, de oceanen.

Het eerste jaar van hun bestaan hebben de vertegenwoordigers van de Noordzee gewijd aan rouwbetoon. Samen hebben ze getreurd om de boorplatforms, de windmolenparken, de scheepvaart, de vervuiling, de visserij, de baggerwerken. Na deze bezinning zijn ze boetvaardig gaan luisteren naar 'de stem van de Noordzee'. Met een hydrofoon hebben ze het onderwatergeluid van een voorbij zwemmende paling opgenomen: het levert een fluittoon op waar de toehoorders 'ontevredenheid' in horen.

In de gerechtshoven op het vasteland zijn hun zielsverwanten inmiddels op een juridische kruistocht. Met het afdwingen van arresten, zoals afgelopen zomer uit naam van de vleermuis, roepen ze de menselijke nijverheid een halt toe – ook waar het gaat om het isoleren van spouwmuur.

De voorhoede van deze nieuwe ecologiejuristen gaat nog een stap verder en wil rechters meer macht bezorgen om vaker in het voordeel van de dieren en de dingen te vonnissen. Verhef het regenwoud tot rechtspersoon. Verleen wettelijke macht aan de rivier. Laat de gletsjers hun voortbestaan bepleiten voor de hoogste rechter. Dat beekjes en bossen niet kunnen praten zou geen argument zijn. Een besloten vennootschap kan dat evenmin. Is de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen niet ook een rechtspersoon?

Voor de natuur wordt het voogdijschap voorgesteld: zoals een voogd de belangen behartigt van een comapatiënt, zo kan een speciaal aanklager (of

een groep burgers) dat doen voor de belangen van een moeras, een gebergte of een bedreigde diersoort. Mensen dienen eindelijk hun oren te laten hangen naar de eisen van de niet-mensen.

'De Maas in de wet' is de (geweldige!) naam van een van de concrete uitwerkingen van dit idee. Waarom telt deze rivier zeven stuw- en sluiscomplexen tussen Maastricht en Rotterdam die het waterpeil reguleren *voor de scheepvaart*?

Met petitie en pamfletten wordt ook de verminkte, door de Afsluitdijk geamputeerde Waddenzee voorgedragen voor de status van rechtspersoon. Het estuarium wordt al beschermd door Natura-2000-wetgeving en staat al op de werelderfgoedlijst van Unesco, maar zou daarbovenop juridisch moeten worden opgetuigd tot een 'Waddenschap', met tweevoetige buiksprekers als bewindvoerders.

Maar wacht. Wat wil het Wad?

Eist de Waddenzee dat ze hoe dan ook haar afgehakte tentakels terugkrijgt – de Zuiderzee en verder naar het oosten de Lauwerszee, de Dollard? En ook de IJsselmeerpolders met hun steden, boerderijen, Oostvaardersplassen, de Hanze-lijn en het nimmer in gebruik genomen Lelystad Airport? Hoort alles weer te worden hoe het in den beginne was, woest en ledig?

Wie o wie waant zich gerechtigd om te spreken uit naam van de Waddenzee – dezelfde die ervoor ijveren dat ze rechtspersoonlijkheid krijgt?

Tienduizend jaar geleden, toen de laatste ijstijd afliep, bestond de Waddenzee nog niet. Zou ze niet liever opnieuw droogvallen, ophouden te bestaan?

Ik moet terugdenken aan de strandvakanties van vroeger. Raap een schelp op van de vloedlijn en houd die tegen je oor – als kind hoorde ik er het ruisen van de branding in. 'De schelp heeft heimwee naar de zee', zei mijn vader.

Wie ingespannen naar de zee luistert, hoort wat hij of zij wil horen. Als het niet je eigen bloedsomloop is, dan toch echt de echo van de tijdgeest. Voor een romantisch oor klinkt er zuiverheid in het omslaan van een golf, daar waar de cineast Joris Ivens er in 1932 het gebulder van natuurgeweld in hoorde, een woeste vijand van de mens die uit naam van de vooruitgang verslagen moest worden.

'De zee spreekt en wij kunnen onze oren niet langer sluiten', lees ik in *Zee nu*, een *climate fiction*-roman waarin het nooit meer eb wordt. De schrijfster, Eva Meijer, laat de Noordzee wraak nemen op Nederland door het te veranderen in een Atlantis. De golven, die in Ivens' documentaire *Nieuwe Gronden* door potige arbeiders tot zwijgen zijn gebracht, halen bij Eva Meijer hun gram: 'De natuur pikt het niet langer. De vervuiling, de vernieling, de menselijke arrogantie.' Zij dicht de zee zo haar 'beweegredenen' toe. >

Sinds kort zie ik dit vermenschlijken van de natuur her en der opduiken: bij Greenpeace heten wolkbreuken en hittegolven ‘noodkreten van de natuur’, die in memes de gedaante aannemen van *De schreeuw* van Edvard Munch. Op YouTube vertolkt een gruisige Harrison Ford de stem van de oceaan: *‘I am the ocean. I covered this planet once. And I can always cover it... again!’*

Waar komt deze personificatie uit voort?

Gezien het rouwbetoon van de diplomaten van de Ambassade van de Noordzee: uit schuld en schaamte. Zou het kunnen dat zij hun persoonlijke gevoelens van verlies weerspiegeld zien in de plasticsoep van de oceaan?

‘De zee als verdriet: een hele grote traan’, lees ik in *Zee nu*.

Ik hoor een religieuze ondertoon. Is wie treurzingt, spijt betuigt en ootmoed tentoonspreidt jegens een volstrekt onverschillige zee niet in de eerste plaats bezig met zichzelf? Om zich al schrijvend en actievoerend, geheel antropocentrisch, te verlossen van een bezwaard gemoed?

Maar dit is niet de kern van mijn zorgen en bedenkingen. Wezenlijker is dit: mensen die ‘niet-mensen’ inkapselen in juridische cocons doen iets kunstmatig. De natuur optuigen met wetsversierselen is even onnatuurlijk als engelenhaar draperen over een kerstboom. Rechtssystemen zijn vruchten van de menselijke geest, bedoeld om onszelf een beetje in toom te houden. Die stelsels van onderlinge afspraken zijn zo ingewikkeld dat wie slim genoeg er een slaatje uit slaat en uurtarieven rekent die de spuitgaten uitlopen. En wat voor hydrofoon je ook hanteert, een paling zal nooit beginnen over het stipuleren van ‘artikel 35, lid B, sub 4’. De valkuil van het stemgeef-activisme is dat het de dieren en de dingen verstrikt in de kleine lettertjes van de regelgeving.

Het voorstel om een Waddenschap in het leven te roepen, een speciale ‘natuurautoriteit’ met voogden als belangenbehartigers, deed me googelen naar de bestaande wetten en regels die de Waddenzee beschermen tegen de mens. Op waddenzee.nl staan ze netjes onder elkaar.

- Conventie van Parijs 1950: bescherming vogels.
- Conventie van Ramsar 1975/1980: Waddenzee aangewezen als Wetland.
- Conventie van Bern 1980: instandhouding natuurlijke habitats.
- Conventie van Bonn 1981: bescherming migrerende soorten.
- Eems-Dollard Verdrag 1996: aanvullend milieuprotocol.
- Marpol: verdrag ter voorkoming van verontreiniging van de zee door schepen.
- Europese Unie: Habitat- en vogelrichtlijn. Richtlijn Milieu Effect Rapportage. Kaderrichtlijn water.

Na een opsomming van meer dan een dozijn internationale afspraken, volgt een even zo lange lijst nationale, provinciale en gemeentelijke regels die, alles bij elkaar, de Waddenzee een status bezorgen die neigt naar onaantastbaarheid. Ik zou denken: roei nou met de riemen die je hebt, het zijn er zat. Een verdergaande juridisering lijkt me meer in het belang van de zoveelste consulent dan van de zeehond. Alsof een weg geplaveid met wetten naar het paradijs zou voeren, en niet naar een juridisch moeras. Ik voorzie een vloed aan vonnissen in de categorie ‘nee’, ‘stop’ en ‘weg met’. Dwarsbombers en bezwaarmakers zullen het pad van de aanpakkers bezaaien met een frustrerend aantal klemmen en voetangels.

Nu al kost het Rijkswaterstaat de grootste moeite om de vaargeulen open te houden – gaat een Waddenvoogd straks bepleiten dat die niet meer mogen worden uitgebaggerd?

Met rechten komen plichten. Hoe zou je de – beschermde – aalscholver ter verantwoording moeten roepen voor het opslokken van een – ondermaatse – paling?

En wie klaagt Gaia straks aan voor de eerstvolgende overstroming? Of gaan we onszelf dan het verhaal vertellen dat deze godheid de zondaars op aarde straft omdat zij stukken van de zee hebben afgepakt en drooggelegd? Nog even en de Bijbelse Zondvloed krijgt een eigentijdse remake.

Een voogd aanstellen als buikspreker van de natuur is het bewandelen van een geitenpaadje door het politieke dier homo sapiens. Volstrekt legitiem, maar ook: bevoogdend, elitair en de directe democratie omzeilend. De vergelijking tussen Frankrijk en een bos gaat niet op: een bos kan geen boom aanwijzen als spreekbuis

Luister naar De Groene

In *De Groene Amsterdammer* Podcast interviewt Kees van den Bosch Frank Westerman over de rechten van de natuur en de plichten van de mens. Onze podcast is elke donderdagmiddag gratis beschikbaar via groene.nl/ podcasts en via de andere bekende podcastkanalen

of vertegenwoordiger. Het parlement van de dingen zal altijd een parlement van mensen blijven, ook al vermom je de leden als kraaien of schelpen.

9

Laat mij liever old skool zijn. Als je het mij vraagt zijn mensen niet slechts een deel van het probleem, we zijn het probleem, en dus onmisbaar bij welke oplossing dan ook. De plasticsoep in de oceaan is ons brouwsel; geen andere diersoort dan de onze kan die troep er weer uit vissen. De *can do*-houding van Boyan Slat van het megaproject The Ocean Cleanup hoeft geen rekening te houden met wat de zee er zelf van vindt – dát maakt slagvaardig.

Ik stel voor de oproep ‘Rechten voor de Natuur’ te vervangen door ‘Plichten voor de mens’. Doe niet omslachtig. Benader de zorg om de planeet vanuit diegene die de zorg zal moeten leveren – met realiteitszin, urgentie en doortastendheid.

Neem de Aalverordening van de Europese Unie. Dat is een akelig late noodgreep om te redden wat er te redden valt, maar wel een effectieve. Glaasaltjes de Europese Unie uit smokkelen, als guppy’s of goudvissen in boterhamzakjes gevuld met water, is nu verboden. Nog in maart 2023 werd er 54 kilo door de douane op Schiphol onderschept. In plaats van dat ze worden opgekweekt voor in de sushi, zijn ze uitgezet in het IJsselmeer.

Los van dit exportverbod hebben alle lidstaten van de EU een ‘aalbeheerplan’ moeten opstellen. In Nederland is er een visserijstop van oktober tot en met april, en zijn er binnenwateren aangewezen waar helemaal niet meer op paling mag worden gevestigd. De ene na de andere barrière wordt voorzien van een aalgoot of een vistrap.

Ook de palingrokers en -vissers zijn wakker geschrokken. Ze doen mee aan de zelfbedachte actie ‘Paling over de dijk’: het vangen en vrijlaten van de geslachtsrijpe aal. Bij sluizen en gemalen langs de kust hebben ze fuiken opgesteld. Zitten die vol, dan worden de vette exemplaren uitgezet aan de overkant van de duinen of van de Afsluitdijk. Dit levert ontroerende Instagrammomenten op van gespierde palingen die over elkaar heen glibberend de diepzee induiken.

Anguilla anguilla is uit de gevarenzone, verkondigt Willem Dekker tegenwoordig. ‘De tijd van paniekberichten hoort achter ons te liggen.’ Voor het volledig herstel van de aalstand moet er volgens hem nog van alles en nog wat gebeuren – maar zoiets radicaals als de Afsluitdijk afbreken, dat is kolder. ‘Een paar regenpijpen erdoorheen zou genoeg zijn.’

10

Als boegbeelden van het oude denken dreigen ingenieurs in het verdomhoekje te belanden. De oplossingen die ze aandragen zouden slechts stoplappen zijn die mensen in de waan laten dat ze de dompteur van de natuur zijn. Maar wat nu als de techniek uitkomst biedt?

De Afsluitdijk heeft voor zijn negentigste verjaardag een ‘vismigratierivier’ gekregen: sinds 2022 wordt er gebouwd aan een onderwaterpassage dwars door het keileem heen. De in- en uitlaat van deze vistunnel wordt een brede, meanderende goot met een lengte van vier kilometer. *Better safe than sorry*, zeggen de afmetingen van deze 24/7 geopende toegangspoort voor de trekvissen.

In navolging van het eoduct over de snelweg – voor herten, wolven en wilde zwijnen – krijgt de Afsluitdijk een ichtoduct onder de A7 – voor de paling, de zalm, de spiering, de snoekbaars en de baars.

Voor deze *Wiedergutmachung* is zestig miljoen euro uitgetrokken. Waterbouwkundig ingenieurs hebben een kunstwerk ontworpen dat vanaf 2025 zowel het getij als de menging van het zoete en het zoute water zal reguleren. Glasaal kan er op de eb- en vloedwerking naar binnen drijven; volgroeide alen zwemmen er naar buiten. In de bochten komen jong en oud elkaar tegen. ■

Dit is een ingekorte versie van de Troonrede van het landschap die Frank Westerman op 19 september uitsprak op de Landschapstriënnale in Harlingen